



Andrei Weisz

Am avut un țel în viață. Noaptea visam la asta.

Am zis: Cum ajung, sărut pământul.

La o jumătate de oră distanță de Tel Aviv, Shoham este un orașel fondat în 1993. După tumultul metropolei, pătrunzi aici într-o oază de liniște și ordine, scăldată în culoarea albă-roz a construcțiilor aliniate armonios și înconjurată de verdețură și flori. Aceași ambianță domnește în locuința luminoasă a lui Andrei și Ruti, unde mă frapază mărturiile ale unor activități intense: cărți și computere deschise, tablouri, fotografii și sculpturi pe pereți, care toate au o poveste, de obicei legată de munca prestată în diferite colțuri ale lumii. Telefonul sună. Plouă și nepoata o roagă pe bunica să o conducă acasă. Ruti se scuză și dispare. Noi stăm de vorbă la o cafea și la o prăjitură cu brânză, făcută în casă. În timpul înregistrării, iar sună telefonul. Înțeleg că Andrei îi roagă pe cei de la serviciu să-l sune mai târziu. La 79 de ani, Andrei e consultant la întreprinderea unde a lucrat, iar Ruti continuă să lucreze în calitate de psiholog.

M-am născut în 1933 la Caransebeș, de fapt la Caransebeșul Nou, o suburbie a orașului. Populația era majoritar germană și dușmănoasă față de evrei. Într-o noapte, în 1941, au venit și legionarii, așa că am fugit la Timișoara.

Îți aduci aminte de circumstanțe?

Cum să nu? Foarte clar. Punctul de vârf a fost într-o noapte în care au intrat legionarii la noi în locuință, l-au bătut pe tata și l-au amenințat că îl omoară. A doua zi am reușit să fugim. Am dat bani unuia, tot legionar, să ne ducă noaptea cu mașina lui până la Timișoara. La punctele de control, unde ne-au oprit legionarii, le spunea: „Izbândă,ăștia sunt de-ai noștri!” Așa am ajuns la Timișoara. Tata era pe atunci comerciant. El era electrician de meserie, dar moștenise de la părinții lui o prăvălie la Caransebeșul Nou.

Ce s-a întâmplat cu prăvălia?

Cu prăvălia? Au preluat-o niște nemți, s-au instalat în ea și au făcut-o praf.

Ți-ai cunoscut bunicii?

Până la șapte ani, am fost la Caransebeș cu părinții, cu bunicii din partea tatii și cu bunica din partea mamei. Când ne-am refugiat, bunicii din partea tatii au plecat la Lugoj, iar noi, împreună cu cealaltă bunică, la Timișoara. După 23 august 1944, ne-am întors cu toții la Caransebeș. Cele două bunici au murit de cancer în '44 și a rămas numai bunicul. În 1950, când am depus prima dată actele pentru plecarea în Israel, am primit un refuz. În 1952, bunicul meu a primit pașaportul, el singur. A plecat în ianuarie '52 și în '57 a murit. Deci până la șapte ani am avut o copilărie frumoasă, cu bunici și cu părinți. La șapte ani ar fi trebuit să merg la școală, în clasa întâi, dar, fiind evreu, nu m-au primit...

Nu te-au primit la școală?

Nu. Sigur că nu. Erau numai nemți acolo, evreii nu aveau ce căuta la școală. Școala a început în septembrie-octombrie, iar noi, de-abia în ianuarie ne-am refugiat. Când am ajuns la Timișoara, am mers la școala primară evreiască din Iosefin și am recuperat acele câteva luni în care nu fusesem la școală.

În casă se țineau datinile religioase?

Nu prea. Lumânări se aprindeau vineri seara, la templu mergeam numai la sărbători, nu sâmbetele, sau când era un eveniment, o *Bar Mițva* sau o nuntă. Țin minte, la Caransebeș, de copil, mergeam la templu de Roș Hașana. Și când ieșeam din templu, părinții mă trimiteau la bunici să zic *Alles Gute*, dar eu adăugam de la mine *Alles Gute und Krumpirn und Fleisch*¹! L-am avut pe rabinul Seidler. Și *Bar Mițva* am făcut la Caransebeș. În octombrie 1946 am împlinit 13 ani. Și astăzi știu ce *parașa*² am avut: *Lech lecha* לך לך.

Au fost mulți invitați pentru Bar Mițva?

În Caransebeș nu erau prea mulți evrei, dar cred că au fost aproape toți acolo.

Ce limbă se vorbea acasă?

Eu vorbeam germana ca limbă maternă. Era o localitate unde erau numai germani. Și am avut o *Fräulein* germană.

De câte generații era familia Weisz acolo?

De două generații. Tatăl meu era de proveniență din Budapesta, unde o mare parte a rudelor au fost omorâte. Din partea mamei, de mai multe generații, cel puțin trei-patru.

¹ Toate cele bune, și cartofi și carne! (germană)

² Parașa (ebraică): o parte din *Tanah* (Biblia ebraică), în general în jurul unei teme.

Mișcarea legionară era, deci, foarte puternică la Caransebeș?

În Caransebeșul Nou mai ales. Acolo eram noi și încă o familie de evrei, Pollak; în rest, numai nemți.

Și aceste două familii de evrei erau tot mai dușmănite...

Exact. Știu că era o familie de nemți, Bartolf, țin minte și numele, care țineau la noi. Și într-o bună zi și-au găsit toată casa mândrită cu rahat, pentru că, uite, ei țin cu „jidanii”!!!

Ai simțit antisemitismul și la grădinița românească?

Nu. La grădinița românească am fost la Caransebeș, nu la Caransebeșul Nou. Acolo am învățat a doua limbă, limba română. Până atunci vorbeam numai germana. Când am mers la Timișoara, am învățat ungurește. Acum vorbesc opt limbi, dintre care două mai slab.

Cum a fost când ați ajuns la Timișoara?

Pe tata l-au dus la muncă obligatorie, la Câineni, pe valea Oltului. Știu că la un moment dat s-a dat ordin ca duminică dimineața toți bărbații să se strângă pe stadion. Asta a fost la Timișoara, de Tișa Be Av³, în 1942 sau 1941, nu mai țin minte. Atunci mama a jurat că, dacă tata se va întoarce, ea va posti de fiecare Tișa Be Av. (*I se îneacă vocea în lacrimi*) Și a ținut post până în ziua morții.

La cine ați stat în perioada asta?

La început, am stat la un văr de gradul doi, tot Weisz îi chema. Pe urmă, am fost la o familie Wächter. Tata s-a îmbolnăvit, vărsa sânge... Ulcer duodenal. A fost operat, la Timișoara, de doctorul Mureșanu care a spus că sunt șanse foarte mici să scape. A zis: „Ce l-ar putea salva ar fi o transfuzie”. Dar nu se cunoșteau încă grupele sanguine. „Transfuzia e o armă cu două tăișuri: dacă reușește, scapă; dacă nu, moare pe loc.” Tata a zis: „Eu încerc fără transfuzie”. Și s-a făcut sănătos. Când, în sfârșit, s-a pus pe picioare, a lucrat ca electrician la pușcăria din Timișoara, unde erau închiși pe viață evreii care au fugit din lagărele de muncă. Tata m-a luat cu el de câteva ori, iar eu le duceam pușcăriașilor scrisori pe ascuns.

Amintiri de la Liceul Israelit

La Timișoara am intrat la școala primară evreiască în cartierul Iosefin; era ortodoxă, eram cu kipa pe cap. Am făcut primele clase primare până în '44, când s-a terminat războiul. Atunci ne-am dus înapoi la Caransebeș, am regăsit casa și magazinul. Tata a refăcut totul și a mers bine

³ Tișa Be Av (a noua zi din luna Av): zi de post în amintirea distrugerii templului din Ierusalim (în 586 î.e.n. de către babilonieni; în 70 e.n. de către romani).

până în '47, când au venit comuniștii la putere. Atunci a lichidat totul și ne-am mutat cu toții la Timișoara. A încercat el să deschidă un comerț la Timișoara, dar, când a văzut că s-au instalat comuniștii, s-a lăsat și a lucrat din nou ca electrician.

La Timișoara am continuat cu clasele a III-a și a IV-a de liceu, având ca diriginte pe...

...tatăl meu!

Da. Rabinul Ernest Neumann. Am fost în celebra lui clasă, împreună cu Krausz Iancsi, cu Székely Gyuri, cu Reich Feri... toată gașca pe care o știi, probabil. În '48 am terminat a IV-a clasă de liceu și atunci s-a desființat Liceul Israelit. Acolo am cunoscut-o și pe mama ta. Înainte de a se căsători, pentru că ne considera prieteni, profesorul nostru și-a adus logodnica, să ne-o prezinte. După aceea ne-a întrebat: „Ce părere aveți?” Iar noi i-am dat aprobarea de căsătorie. *(Râdem)*

Clasa noastră edita un ziar. În orele de dirigiență, Neumann Ernő cu Ițcovici Ivan, redactorul, prezentau articolele și discutam ce să punem, ce nu, ce merge, ce nu merge...

Tata mi-a povestit că elevii lui au scris o teză într-o zi caldă de vară și el a comandat înghețată pentru fiecare. Nu știu dacă voi erați.

Probabil noi, pentru că noi am fost favoriții lui, dar eu nu țin minte, poate a fost înainte de a fi venit eu. Mai am o poveste simpatică cu el. Îl aveam profesor de ivrit pe Kaufteil, Kufi îi ziceam. Într-o zi, intră la veceu la băieți și vede pe perete: „Kufi – Kufcha – Kufo – Kufenu, Kufechem – Kufam...”, adică: Kufi al meu, Kufi al tău, al lui, Kufi declinat în toate formele! S-a dus furios în cancelarie și l-a întâlnit pe dr. Neumann: „Uite ce fac bandiții ăștia ai tăi!” „Ce s-a întâmplat?” „Uite, numele meu e...” „Ar trebui să fii mândru că și acolo se gândesc numai la ivritul tău, la gramatică.”

V-a apărat întotdeauna.

Da, întotdeauna.

A rămas tânăr până la capăt. Îi plăceau foarte mult tinerii și știa să se pună la același nivel cu ei.

Noi l-am iubit și eram prieteni cu toții, împreună. Am făcut istoria evreilor și religie, iar dirigenția era, de fapt, ședință de lucru pentru ziarul „Solidaritatea”.

Despre ce ați scris?

Székely Gyuri și Krausz Iancsi scriau despre știință sau istorie. Eu eram cu chimia: experiențe de chimie, curiozități din chimie. Semnam: „Kimicus”.

Odată am făcut grevă, două săptămâni de grevă. Pe ce chestie? L-au schimbat pe dr. Neumann și l-au pus în locul lui pe Schwartz Hermann, profesorul de matematică. De ce? Pentru că Neumann devenise rabin. „Ori vine el înapoi, ori noi nu mai venim!” Până la urmă, a venit înapoi și, în următorul număr al ziarului „Solidaritatea”, am pus sus un titlu mare: „Ni s-a

făcut dreptate!”

Îți aduci aminte de alți profesori?

Bong Eduard, profesorul de franceză. Era unul, Klein Imi, care întârzia deseori. Deschidea ușa și se furișa înăuntru. Bong se făcea că nu-l vede, până când se așeza în bancă. Și atunci răsuna: „Afară!” Când se termina semestrul, Bong scotea o cheie, o pune pe catalog și spunea: „Semestrul s-a încheiat!” Ne-a învățat „Le corbeau et le renard”⁴, iar tema de casă era: „Scris de cinci ori și învățat pe de rost de zece ori!”

La ora de igienă, Feri Reich a luat o ceapă, a tăiat-o și a atârnat-o lângă bec. Intră Sugár, profesorul, se așază și, la un moment dat... Știi ce-i aia tiribombă? Se făcea din hârtie, cu ceva înăuntru, o aruncai și pocnea. Feri a luat tiribomba și a aruncat-o. A nimerit exact în ceapă, ceapa a căzut pe catedră, pe catalog, și tiribomba a căzut tot pe catalog și a făcut un poc mare. A sărit Sugár: „Au vrut să mă omoare!” Șotiile noastre... Pe urmă le povesteam toate dirigentului nostru și el ne dojenea. Dar a știut să ne înțeleagă!

Când eram încă la Liceul Israelit, eram mare amator de chimie. La vârsta de 7 ani, când am venit la Timișoara prima dată și am locuit un timp la un văr de-al mamei, tot Weisz, m-am jucat cu Willy, băiatul lor, cu patru ani mai mare ca mine. El avea un laborator de chimie și făceam tot felul de substanțe: cerneală, prafuri de curățat, lichide și combinații de-astea. Pe urmă am făcut, împreună cu Krausz Iancsi, tot felul de experiențe. Iancsi avea deja înclinații medicale și m-a învățat cum se fac injecțiile. Am luat o pernă și făceam injecții cu acul, până ce am umplut toată perna cu apă. Când a venit mama lui acasă... Vai! A luat perna aia... curgea apa din ea!

Sionism și carieră

Nu era școală tehnică de chimie la Timișoara, doar la Cluj; și părinții nu m-au lăsat să plec. Atunci am făcut hidrotehnica. Am avut noroc că am început să lucrez la filiala din Timișoara a Institutului de Proiectări de Construcții Hidrotehnice din București. În '56 terminasem facultatea. Scurt timp după aceea, în '57, trebuia să facem un proiect, un baraj mare lângă Reșița; și, la filiala la care eram eu, eram singurul hidrotehnician. Pentru că nu era pe cine să pună șef de proiect, după mari insistențe de ale mele și cum nu aveau altă soluție, m-au pus pe mine șef de proiect. Așa că, la vârsta de 25-26 de ani, am fost șeful proiectului pentru barajul Secu, cel care este și astăzi o capodoperă în România.

Imediat după război, am fost atras de ideile sioniste. Eu m-am înscris la *Hașomer Hatzair*. După un an de zile, când mi-am dat seama că ideologia lor era prea stângistă pentru mine, am trecut la *Dor Habonim*. Acolo am fost împreună cu Rici⁵, cu Zsuzsi, Csuli și alții.

⁴ *Corbul și vulpea* (franceză), fabulă de La Fontaine.

⁵ Vezi interviul cu Iudit (Rici) Cohen.

Aveam un sediu în Cetate, unde eu eram responsabilul. Într-o zi m-am dus acolo, ușa era deschisă și înăuntru erau câțiva securiști. Era în '48. Era tocmai perioada când s-a interzis mișcarea sionistă. M-au interogat, eu le-am povestit ceva, în genul „aici ne jucăm ping-pong...”, că erau mese de ping-pong acolo. Ei au crezut ce au crezut, m-au interogat timp de ore și până la urmă mi-au dat drumul. Și cu asta am încheiat activitatea mea sionistă în România.

Pe vremea aceea voiai deja să emigrezi în Israel?

În 1950 am început și ani de zile am tot încercat. Cred că prin 1956 era la modă să se ceară plecarea nu în Israel, ci în diverse părți ale lumii. Noi am cerut Guatemala. Întâmplarea face că, atunci când am ajuns aici, în țară, în Israel, am avut o lucrare mare în Guatemala și am fost acolo cu toată familia un an de zile! Deci am încercat să plecăm, dar am tot fost refuzați.

Ai suferit atunci din cauza asta?

Cum să nu! În primul rând, că n-am primit repartizare la facultate. Când am terminat Școala Hidraulică, nu aveai voie să mergi la facultate, decât cu aprobare specială. În clasa noastră s-a dat aprobare specială pentru patru persoane. Eu am ieșit al doilea în clasă; dar, fiind înscris pentru Israel, nu am primit repartizare.

Nu ai putut să dai admiterea la facultate.

Exact. Și atunci, una din fete, care tare ținea la mine, zice: „Ce ești tu, bărbat?! Nu știi să lupti?” Ea era între cei propuși, era pe locul trei. M-am ambiționat. Eu câștigasem o serie de diplome la concursuri naționale de matematică, de fizică, tot felul de premii am avut. La un concurs de matematică am luat premiul I pe țară, premiu ce mi-a fost înmânat de Ana Pauker.

Mi-am făcut o strategie. S-a dat admiterea, eu n-am putut să o dau – asta era situația. Era în 1951. Au mai rămas locuri libere și peste două luni urma să fie o a doua sesiune de admitere. Mi-am luat toate diplomele și m-am dus la București, la Ministerul Învățământului, să cer să mi se dea voie, pe baza acestor diplome, să intru la facultate fără admitere. Mi s-a spus: „Trebuie să dai admitere, nu se poate altfel”. „Dați-mi, vă rog, în scris.” Mi-au dat în scris: „Andrei Weisz trebuie să se prezinte la examenul de admitere”. Eu nu le-am zis că n-am primit repartizare. Eu le-am cerut să-mi dea voie să intru la facultate, fără admitere, la care mi-au zis că nu se poate și că eu trebuie să dau admiterea. Am mers cu hârtia asta la facultate și le-am zis: „Uite, trebuie să mă prezint la examenul de admitere”.

Asta au descoperit-o de abia când am terminat facultatea! Când să primesc diploma la sfârșit – trebuia să primesc diplomă de merit, pentru că am terminat cu note maxime –, au pregătit dosarul și nu mi-au găsit repartizarea! Singurul lucru pe care au putut să-l facă a fost că nu mi-au dat diplomă de merit, ci mi-au dat doar diplomă obișnuită.

Erau ani grei pe atunci. Cum v-ați descurcat financiar?

Din salariul tatii și dintr-al meu, salarii mici. Dar ne-am descurcat. Să-ți povestesc...

Au trecut anii. Tatăl meu a început să simtă povara vârstei. Într-o zi mă cheamă și îmi zice: „Uite ce-i, eu îmbătrânesc și mi-e tot mai greu să mă urc pe scări, ca electrician. Vreau o meserie pe care s-o pot face șezând. Mă dor și picioarele... M-am gândit (asta era în 1956) să repar radiouri”. „Da, zic eu, e o idee foarte bună.” „Du-te, cumpără-mi niște cărți!” M-am dus la librărie, am cumpărat. „Ah, sunt în românește. Eu am făcut școala în limba maghiară, îmi vine greu. Capul tău e tânăr, citește tu, învață și învață-mă și pe mine.” În '56 terminasem facultatea, lucram deja. Citeam când veneam acasă, dar ba eram eu obosit, ba era el obosit, n-a mers cu învățatul. Într-o bună zi, am găsit un anunț în ziar: „Asociația Inginerilor și Tehnicienilor organizează cursuri de reparat radiouri”. „Tată, du-te, înscrie-te la cursul acesta.” S-a dus și seara mi-a spus: „Te-am înscris”. „Pe mine??? De ce pe mine, era vorba ca tu...” „Am spus că am venit să mă înscriu pentru cursul de radio. Era o fată tânără, s-a uitat la mine și mi-a zis: «Nu credeți că sunteți prea bătrân pentru asta?» Și atunci am zis că am venit să-l înscriu pe fiul meu. Tu te duci, înveți și mă înveți și pe mine.” Așa am învățat eu să repar radiouri. Între timp, am cerut iar să plecăm, iar m-au dat afară, m-au degradat, mi-au dat un salariu de desenator-copist, dar făceam în continuare muncă de inginer. Și așa am început să repar radiouri și magnetofone, să mai câștig un ban în plus.

La sfârșitul cursului ni s-a zis: „Toți cei care au terminat cu nota peste 8 au dreptul să se înscrie în partea a doua a cursului: reparare de televizoare”. Era în '59. Reparatul de televizoare se plătea bine, mai ales că la Timișoara se prindeau programele de la unguri și de la sârbi, iar pentru sârbi trebuia instalat un schimbător de frecvență pentru partea de sunet, ca să se poată auzi. Am făcut cursul de televizoare, iar apoi luam câte 150 de lei pentru o reparație.

Îl țin minte pe profesorul Eisenscher⁶, profesor de chimie. Odată m-a chemat: „Uite, de când soția mea a făcut curățenie, nu-i mai prind pe unguri”. Ce era? Era un cablu bifilar, pe care soția lui l-a luat frumos, l-a înfășurat și a făcut o bobină. Fiind bobină, nu mai trecea prin el semnalul. Am luat bobina, am desfăcut legătura și am spus: „Suflați aici, vă rog!” Și am aruncat-o. În clipa aceea a apărut imaginea, era ca o scamatorie. „Ce-ai făcut?” „Sunteți profesor. Gândiți-vă singur.” Două săptămâni după aceea a murit și n-am mai ajuns să-i spun...

Ești cunoscut la Timișoara ca unul dintre cei care au participat la construcția primului calculator electronic. Cum ai ajuns să lucrezi la acest proiect?

Am auzit că la Politehnică sunt doi evrei care fac un calculator electronic. M-am interesat, unul se numea Kaufmann, celălalt, Willy Löwenfeld. Cu Sepi Kaufmann am vorbit chiar ieri la telefon, are 90 de ani, e în Germania, la Münster. Tata mi-a zis: „Ah, Willy Löwenfeld, când eram

⁶ Tatăl lui Ari Eisenscher (vezi interviul, *intra*).

copil, mă jucam cu el! Era mai mic decât mine și tare al dracului!” Ne-am dus la institut, a deschis Kaufmann. „Löwenfeld nu e aici, dar pot să vă arăt ce facem.” Am fost încântat! Fire, tranzistoare... „Tare mi-ar plăcea...” Și m-au luat. Noi am făcut primul calculator electronic la Timișoara.

„1961-2011. Mașina electronică de calcul a Institutului Politehnic Timișoara. Cincizeci de ani de la punerea în funcțiune” (Citesc titlul cărții din fața mea.)

Am fost la Timișoara când s-a sărbătorit asta.

Așa ai ajuns de la radio la televizoare, apoi de la televizoare la computere!

Am ajuns să fiu eu șeful calculatorului la Institutul de Proiectare din Timișoara. Dar, de câte ori voiam să plec în străinătate, nici vorbă! Un om ca mine nu se trimite, unui om ca mine nu i se dă voie să iasă din țară.

Andrei și Ruti

Ți-am trimis fotografia de la nunta noastră. Rabinul Neumann ne-a cununat în 1964.

Cum am cunoscut-o pe Ruti? Luam lecții de engleză la tanti Trude, care era bună prietenă cu mama lui Ruti. Ruti era medic la mama dracului, la țară, în Maramureș. Într-o zi, îmi spune tanti Trude: „Fiica unei prietene vine pentru trei săptămâni acasă, în concediu. Ea nu prea cunoaște multă lume. Ocupă-te tu de ea”. Nu mi-a convenit. Aveam 30 de ani. „Tanti Trude, ce am eu nevoie să mi se recomande cineva?”

Eu aveam 30 de ani, ea, 26. Ne-am întâlnit, mie nu mi-a plăcut de ea, eu nu i-am plăcut ei, dar am stat puțin la tanti Trude de vorbă și am dus-o la un film, „Cucerirea vârfului Everest”. După film, am mers la un restaurant și, după aceea, am dus-o acasă. I-am mai dat o întâlnire și așa mai departe... După trei săptămâni, ea s-a dus înapoi la țară. Eu am scris o scrisoare, de politețe, ea n-a răspuns, a doua scrisoare... Îi spun mamei mele: „Ruti nici măcar nu-mi răspunde”. Mama mea o cunoștea pe mama ei, mama ei a spus ce a spus... Și Ruti a venit iar... Un an mai târziu, eram căsătoriți. Nunta a fost în 10 decembrie 1964, ziua în care s-au dat premiile Nobel, iar fiul nostru s-a născut în 5 decembrie, exact peste un an.

Aveți o familie frumoasă și ați realizat enorm.

Șase nepoți: trei băieți și trei fete. Eu i-am spus lui Ruti imediat: eu vreau doi copii, un băiat și o fată, cu doi ani și jumătate între ei.

Așa ai dat comanda și așa a fost.

Când eram gravidă prima dată, am zis că trebuie să fie băiat. Zice: „Important e să fie sănătos”. Zic: „Nu mă interesează nimic. Băiat!” Era tare supărată: „Cum poți să fii așa?” A ieșit băiat. Și după aceea: „Acuma vine o fată”. „Dar cum vorbești așa?!” „Ascultă, cel mai simplu țăran, dacă bagă o sămânță de porumb în pământ, știe că iese porumb, nu? Ce, eu să nu știu ce fac?”

Cum să plec?

Am tot vrut să plecăm... Am avut patru încercări de fugă. Prima a fost prin Iugoslavia, în '65; a doua oară în '69, la Viena; în '73 am fost cu mașina în Cehoslovacia și n-am reușit să trecem în Austria; iar în '74, la graniță, ne-au prins românii că aveam diplomele la noi, ceea ce i-a făcut să ne suspecteze că vrem să fugim. Nu am depus actele niciodată cu Ruti împreună. De ce? După trei luni după ce ne-am căsătorit, Ruti a rămas gravidă, a venit imediat primul copil. E o răspundere. Dacă mă dă afară, ce mă fac? Am încercat să fug... Ruti tot timpul mă bătea la cap: „Uite, și acești prieteni au depus actele. Tu de ce nu vrei să le depui?” Ea insista să depunem actele; și eu: nu, nu, nu. Nu se putea cu forța, trebuia cu capul.

Am făcut multe șmecherii în viață. Și venirea mea aici, în Israel, a fost cu șmecherie. Nu numai că am primit pașaportul, am fost de-a dreptul trimis aici. S-o iau mai pe îndelete...

Prima încercare de fugă am avut-o în **1965**, când Ruti era gravidă. Am cerut pașaport pentru Iugoslavia, că de acolo se putea fugi. Am primit numai eu. „Soției îi dăm după ce te întorci tu.” La Belgrad, m-am dus în strada Moshe Piade nr. 5, unde era ambasada israeliană, și le-am spus „Puteți să mă ajutați?” Mi-au zis: „Noi nu suntem un oficiu de turism, vino cu soția și vedem noi”.

În **1969**, am fost la un congres în Weimar și, la întoarcere, am fugit în Austria. Am ajuns cu trenul la Bratislava. Era în '69. În august '68 intraseră rușii în Praga. România a fost singura țară din blocul de Est care nu s-a alăturat rușilor, ci dimpotrivă, Ceaușescu a țipat împotriva rușilor. Țasta a fost motivul pentru care, în Cehoslovacia de atunci, românii erau foarte bine văzuți de populație. M-am învârtit prin Bratislava și, aproape de gară, am găsit un restaurant. Am intrat și am văzut niște grăniceri. Ședeau la masă, beau, vorbeau. Vorbeau ungurește. Am cerut voie să mă așez lângă ei, la masă. Povesteau glume, am povestit și eu, am început să povestesc glume puțin cam politice și am văzut că ei cam sunt de acord, dar îmi fac semn: „Șșșt”. Încep să șușotesc cu unul care stătea lângă mine: „Măi, eu vreau să trec. Cum să fac?” Și el îmi spune: „La ora cinci e un tren care pleacă la Viena, eu voi fi la control. Urcă-te în penultimul vagon”. I-am spus că am pașaport românesc, că n-am probleme cu austriecii. Bun... Era ora zece dimineața. Trenul era la cinci după-amiază. Hai, să văd Bratislava! Depun geamantanul la bagaje, primesc un bon, îl pun în buzunar și mă plimb.

La patru și jumătate vin înapoi la gară să-mi scot geamantanul. Caut bonul. Nu e bonul. Fără bon, nu îmi dă geamantanul. Până la urmă, am recuperat geamantanul. Ies afară, văd cum trenul pornește, eu cu geamantanul greu, fug, prind mânerul la ultimul vagon, trenul prinde viteză și eu nu pot și nu pot să mă urc. La un moment dat, alunec și cad. Lumea țipă, urlete... trenul se oprește. Eu mă scol, urc în tren, din ultimul vagon trec în penultimul vagon, mă așez. În

compartiment, o singură persoană. Era un neamț din Germania de Vest, care fusese la expoziția din Brno. Eu aveam ceva valută la mine, 21 de șilingi și 60 de bănuți. Pe vremea aceea, 25 de șilingi erau un dolar. Cum ne apropiem de punctul de graniță, se deschide ușa: „Pașapoartele, vă rog!” Eu încep să caut. Mă prefac. Și caut și caut și, în sfârșit, vine prietenul ăsta al meu și zice celuilalt: „Lasă, controlez eu. Tu du-te mai departe”. Bun. Ajungem în partea austriacă, vine ăla cu pașaportul, nicio problemă, vine conductorul: „Biletele!” Îi spun: „Nu am bilet, dar vreau să cumpăr”. „29 de șilingi.” Mi-a plătit opt șilingi cel din Germania de Vest, am rămas cu 60 de bănuți.

Am ajuns la Viena. Știam unde să mă duc. „Dacă ajungi aici, să vii la mine și nu mai ai nicio grijă”, așa mi-a zis persoana respectivă. Era 1 iulie, căldură, era deja seară, eram în treni, cu geamantanul greu. Și merg, și merg, și caut strada... S-a făcut nouă seara până am ajuns la fosta soție a unui văr de-al tatii, care s-a recăsătorit la Viena. Băiatul ei studia în România și ea venea să-și vadă fiul. Aranjasem cu ea că, dacă cumva vin, să mă ajute. Ea îmi deschide ușa. Stăm în ușă. „La ora asta vii?” „Acum a ajuns trenul.” „Ăsta-i singurul tren pe care l-ai avut?” (*Râdem*) „Ți-ai rezervat o cameră la hotel?” Avea fiul în România, știa doar care era situația! „Păi cum să vii în plin sezon fără să rezervi hotel?” Între timp, am intrat înăuntru. Zic: „Mă pot culca într-un colț, e vorba de o zi...” „Unde? Aici e dormitorul nostru, ăsta-i salonul, biroul.” Avea vreo șase camere, dar fiecare avea o anumită destinație. Soțul ei, pe care nu îl cunoscusem, și-a dat seama de situație. „Vrei să mănânci?” „Nu, mulțumesc, dar aș bea ceva.” Mi-a dat un pahar de apă, încă un pahar de apă, și, între timp, ea vine: „Închipuie-ți ce noroc, am găsit o cameră la un hotel foarte bun, la Kaiserhof. Să-ți chem un taxi”. Eu aveam în buzunar cei 60 de bănuți. La care soțul zice: „Îl duc eu cu mașina”. Ne așezăm în mașină noi trei, ea, soțul și cu mine, ajungem la Kaiserhof. Soțul îmi șoptește la ureche: „Ai probleme, nu-i așa?” Zic că da. Simt că îmi bagă o hârtie în buzunar. Când mă uit, 500 de șilingi! Am stat o noapte la acel hotel. A doua zi m-am dus să caut ceva ieftin de tot și m-am prezentat la *Sohnut...*

...organizația care se ocupă de cei care vor să emigreze în Israel.

Da. Acolo îmi dă formularele și vede că eu completez: soție, doi copii. Fetița, un an, băiatul, trei ani. „Ei unde sunt?” „La Timișoara.” „Și vrei să pleci?” „Vreau să plec și după aceea să-i scot.” „Nu există așa ceva. Destui vin la noi, ne bat la cap să le scoatem familia și noi nu putem să-i scoatem. Ori cu ei, ori nu pleci. Sau renunți la familie. Divorțezi.” „Cum să renunț la familie?!” Am plâns...

Când am ajuns înapoi la Timișoara, aveam ștampila austriacă în pașaport. După două săptămâni, mă cheamă la Securitate. „Ah, am venit pe acolo, că era mai scurt drumul.” Și încep: „Ah, e o mizerie acolo, dacă ați ști ce rău e!” Am povestit ce rău este și i-am convins că sunt în regulă, că văd lumea așa cum trebuie să o văd.

Voiam să plecăm în Israel. Tactica era clară: trebuia să-mi fac prieteni.

Şeful Serviciului de Paşapoarte era un oarecare Vrăbeţ, colonel de Securitate. El locuia foarte aproape de mine. Într-o zi, îl văd pe Vrăbeţ cu capota maşinii deschisă. Avea acelaşi tip de maşină ca şi mine, o Skoda. Trec pe acolo: „Ah, bună ziua, aveţi o problemă? Haideti că vă ajut eu.” L-am ajutat. Eu îmi întreţineam singur maşina, o cunoşteam. Vrăbeţ avea o fată exact de vârsta fetei mele, o chema Corina. Era un loc cu mult nisip lângă noi, se construia ceva. Am dus-o pe fiica mea acolo, am luat-o şi pe Corina. Tot aşa, când am mers la bazinul de înot. Aşa am făcut oarecum cunoştinţă. El era mai reţinut.

În **1973**, la un moment dat, am cerut paşaport să mergem în RDG. Ne-am băgat toţi în maşină, copiii dormeau transversal, pe banchete. Planul era ca din Cehoslovacia să fugim în Austria. Am încercat la un punct de frontieră, nu m-au lăsat, încă la alt punct de frontieră, nu m-au lăsat... Pe urmă am aflat că, lângă Bratislava, era mai uşor de trecut. Dar n-am mai avut curaj.

În toamna aceluiaşi an, patru zile înaintea războiului de Iom Kipur, m-am dus la secţia Paşapoarte, la Vrăbeţ, şi i-am spus că vreau să cer paşaport pentru Israel. Vrăbeţ a fost cam uimit de cererea mea, s-a uitat în dosarul meu şi a zis: „Aici, în acte, scrie că eşti de neînlocuit. Dar eu mă interesez. Dă-mi telefon săptămâna viitoare, spune cine eşti şi eu ori îţi spun «Vino la mine», ori închid telefonul”. Asta a fost miercuri. Sâmbătă a început războiul de Iom Kipur. N-am mai dat telefon.

Vara următoare, în **1974**, m-am dus iar să cer paşaport, în Germania de Est. Am luat toate actele cu noi, tot, voiam să le ascund undeva în motor, în filtrul de aer... Când să fac asta, ploaie groaznică! Şi a plouat, şi a plouat, şi am ajuns la Oradea şi tot ploua! Ce să mă fac cu toate actele?! Am ajuns la punctul de graniţă, au găsit toate actele. „Ce-s cu actele astea?” Am avut o poveste pregătită: „Am auzit că în Germania este un medicament, ceva cu fluor, pentru dinţi la copii, şi soţia mea este medic, va trebui să scrie o reţetă şi are nevoie de acte să arate că e medic...” Şi aşa mai departe. N-a mers. Ne-au luat toate actele. „Vă prezentaţi la biroul de paşapoarte.”

M-am dus la Vrăbeţ. „Tovarăşe Weisz, ce mi-ai făcut?! Am avut încredere în dumneata!”

Plecăm!

Trece un an, eram deja în **1975**. Am mers la un mare congres internaţional de calculatoare, la Bucureşti. Văd la unul pe ecuson: „Dr. Michael Resh, Israel”. Mă duc la el, ştiam puţin ivrit învăţat la *Zsidlic*: „Vreau să plec, poţi să mă ajuţi?” Eu am prezentat ceva la congres, a văzut că nu sunt un coate-goale. „Ştii ce, dă-mi toate datele tale, eu seara sun la ambasadă şi mâine îţi dau răspunsul.” A doua zi, unde-i Resh? Nu e Resh. Mai era încă un israelian, unul Szekely. Mă

duc la el: „Ce-i cu Resh?” Îmi zice: „La recepție mi-au spus că noaptea a făcut *check-out* și a plecat”. Asta a fost în august 1975.

În 31 ianuarie 1977, pe la prânz, vin acasă. Zice soția: „Te-a căutat un oarecare colonel Ionescu și a spus să mergi neapărat la el, la camera 302”. „Păi acolo-s Pașapoartele!” Am fugit acolo, am intrat la el. „Vă rog, luați loc. Beți o cafeluță?” Până atunci, ca să pleci, stăteai seara la coadă, să prinzi formular a doua zi. „Noi suntem informați că dumneata ai vrea să pleci în Israel. E adevărat?” „Da, cum să nu.” „Astea-s formularele care trebuie completate și asta e o listă de acte pe care trebuie să le prezinți.” Acte că n-am datorii la curentul electric, că n-am rate, și încă și încă. De la serviciu trebuia să aduc dovadă că n-am lucrat cu documente secrete și că nu sunt de neînlocuit. Totodată, mi-a spus că a dat dispoziție ca totul să fie pregătit și, în caz că undeva am dificultăți, mi-a dat numărul lui de telefon ca să-l pot suna.

Între timp, se schimbase la noi directorul și a ajuns director un fost hitlerist, care s-a făcut apoi mare comunist. Un tip foarte al dracului. Eram la cuțite cu el. „Tovarășe Roth, îmi dau demisia și am nevoie de...” „Nu dau absolut nimic. Ce înseamnă asta?” El țipă la mine, eu țip la el! Deschid ușa și-i spun secretarei: „Vă rog formați numărul acesta de telefon și dați legătura la tovarășul”. Secretarele m-au auzit țipând și cum dau eu dispoziții, așa că una a fugit afară să zică la toată lumea: „Vai, ăsta a înnebunit! Țipă la director!” Cert e că a luat telefonul și îl aud cum spune: „Da, da, cum să nu, am înțeles, da, da, da, da, da.” Se scoală și pleacă, eu rămân singur la el în cabinet și aștept. Ies afară, întreb secretara unde-i Roth. „A spus să te duci la directorul adjunct.” De la acela am primit toate hârtiile, tot.

Am venit acasă, îi spun soției: „Gata! Plecăm!” Am împachetat și am plecat să facem un tur al țării, de adio. Am trecut și prin București. Am ajuns pe 24 august 1977. Vreau să intru la ambasadă, că eu deseori mergeam la ambasadă, eram ca al casei. Miliția care păzea nu mă lasă să intru. Eu insist – nu și nu. La un moment dat, iese mașina ambasadei și, când mă uit, Yossi, unul dintre secretarii ambasadei, pe care-l știam demult, era la volan. Oprește mașina, îi spune milițianului să mă lase să mă apropii. „Yossi, vreau să știu ce e cu pașaportul”. Zice: „Nu se poate, e aicea Begin, se întâlnește cu Ceaușescu”. „Dacă aveți pașaportul meu, trimite-mi acasă o telegramă, nu contează cu ce conținut.” Am continuat concediul, în 31 august am ajuns acasă. Tata îmi zice: „Ai primit o telegramă că ți-ai uitat ochelarii la București”.

Bun, în regulă. Am vândut tot, am primit pașaportul.

Când am ajuns aici, în Israel, bineînțeles că știau de toate peripețiile mele. Ei știu totul. Au zis: „Foarte bine, acum ai venit ca domnul, cu toată familia”. „Da, dar aia a fost în '69, când m-ați trimis înapoi, iar acum este '77, au trecut opt ani de atunci!” Mi-au zis să mă duc la Michael Resh și să-i spun mulțumesc, deoarece datorită lui am putut pleca. Michael Resh mi-a povestit: „M-am dus seara atunci, la ambasadă. Și, când m-am întors, toata camera era

răvășită. Venise Securitatea. Ambasada mi-a zis să împachetez și să plec din România cu primul avion". În Israel, a luat legătura cu ajutorul parlamentar al senatorului Jackson, senator din statul Washington, cel care a introdus o clauză în legile americane, care spunea că SUA poate da *Clauza națiunii celei mai favorizate*⁷ numai acelor țări care permit emigrarea.

Au fost încercările alea de fugă... Și, până la urmă, întâmplarea a făcut să-l întâlnesc pe Resh la congresul acela. Și atunci am văzut că, vorba aceea, actele sunt toate făcute, eu trebuie doar să le culeg: „pofțiți o cafeluță!” Și nu să stau noaptea la coadă...

Apropo de Securitate, cu Reich Feri, fostul meu coleg de clasă și prieten, am avut o chestie pentru care nu mă iartă nici până acuma! Și nu reușesc să-l conving că eu am avut dreptate. Reich Feri a venit în Israel tot printr-o mică șmecherie.

Știu că a așteptat 17 ani până să plece.

El a venit în '69, începuse în '52. Eu am așteptat 27 de ani, începusem deja în '50. Țin minte când a fost Războiul de Șase Zile, el era înnebunit: „Ăia se luptă acolo și eu nu pot să merg să ajut!” Securitatea a intrat în legătură cu el și el a promis cuiva că... A făcut totul ca să poată veni. Securității au vrut să-l folosească pe el, să le dea informații de aici, din Israel. Și pe mine încercaseră să mă facă spion, dar am scăpat printr-un tertip. Asta-i altă poveste... Să mă întorc la Feri. Eu eram bun prieten cu el și el mi-a povestit totul. Când am fost eu la Viena, la *Sohnut*, el deja primise pașaportul. Eu le-am spus celor de la *Sohnut*: „Vedeți, ăsta va veni, el e 100% în regulă, dar Securitatea vrea să-l... Ajutați-l cumva, ca să poată să dea un fel de informații, că tatăl lui e încă în România. Găsiți o soluție“. Când el a sosit în Israel, se știa totul. Și pentru asta nu mă iartă, că de ce am vorbit. Zic: „Am vrut să te ajut“. El zice: „Nu trebuia să vorbești!” L-au luat la început puțin cam tare. De câte ori îi tot explic, de câte ori ne întâlnim, îmi spune: „Dar totuși nu trebuia!” Iar eu: „Binele ți-am vrut. Că dacă ei nu știau chestia asta, te puteau bănuși și ajungeai mai rău“. După aceea a fost în regulă, a lucrat la armată.

Îți era clar că destinația este Israel, nu SUA sau Germania?

Da. Le-am explicat și lor: am vrut să vin acasă. Era o lege atunci în România, că trebuie să faci o ședință la locul de muncă, cu partidul, cu sindicatul, ca să te lămurească să renunți la plecare. Și am fost chemat și eu. Eram patru persoane: trei nemți care voiau să plece în Germania și eu, în Israel. Se uită unul la mine: „Pentru ce vreți să plecați în Germania?” „Nu vreau să plec în Germania.” „Dar unde?” „În Israel.” În clipa aceea, Vrăbeț îi șoptește unuia ceva la ureche, se scoală și pleacă. N-a vrut să fie de față. „Ah, da? De ce vreți să plecați în Israel?” „Vreau să plec acasă, am acolo rude. Știți, acum 2000 de ani, când romanii...” Am vorbit vreo jumătate de oră, am făcut o lecție de sionism, începând cu căderea celui de-al doilea templu, cu romanii din cauza cărora ne-am răspândit în lumea întreagă, cu Spania 1492, cu

⁷ Prin această clauză, SUA a acordat importante avantaje în termeni de taxe vamale și cote de impozite.

pogromurile din Rusia... De România și de Holocaust n-am amintit, dar de toate le-am povestit. Nici păs n-au zis. Am ținut o lecție de sionism. „Bun, mulțumim, o să-ți dăm răspunsul.” De atunci aștept răspunsul.

Vrăbeț a ieșit atunci, n-a vrut să fie de față. Când am fost pe urmă în vizită, la trei ani după ce-am plecat, pentru că părinții erau încă în România, m-am dus la Vrăbeț acasă. Doamna a venit la ușă. S-a uitat la mine, a închis ușa... Un cuvânt n-a vrut să vorbească cu mine. Era în 1980. Am vrut doar să-i mulțumesc. Nu datorită lui am plecat, dar a fost om. A fost om.

Nu-i de ajuns să ai 2000 în buzunar...

În '83 au venit părinții. Atunci Ceaușescu tocmai scosese o lege că fiecare trebuie să-și plătească studiile. Și eu am plecat în România cu 6.000 de dolari, ca să-mi scot părinții. Până la urmă, nu a fost nevoie de bani.

Să-ți spun o glumă, e legată de asta:

Într-un orașel mic din România, să zicem Fălticeni, rav-ul⁸ merge la domnul Kohn, care era cel mai bogat comerciant evreu din localitate, și-i spune: „Domnul Kohn, azi e vineri, poți să-mi împrumuți două mii de lei până duminică?” „Da, bineînțeles, pentru rav-ul meu, sigur!” Merge Kohn, ia 20 bancnote de 100, le pune în plic, i le dă. Duminică dimineața, merge rav-ul să restituie banii. Mai trece o săptămână, se repetă acțiunea. Și în fiecare săptămână, același lucru. „La ce-i trebuie banii?” Kohn notează toți banii, seria lor și ordinea în care erau bancnotele. Duminică vede că sunt în aceeași ordine și sunt aceiași bani. „Rabi, cu cea mai mare plăcere îți dau bani, dar m-ai făcut curios. De ce ai nevoie de acești bani, că văd că nu-i folosești?” „De Șabat, după Șaharit și înainte de Musaf⁹, eu țin un discurs. Îmi pun plicul în buzunar, pentru că omul care are două mii în buzunar, vorbește cu totul altfel.”¹⁰

Asta e gluma.

În ianuarie '83, plec la Timișoara să-mi ajut părinții să plece, că au primit pașaportul. Aveam la mine, în două buzunare interioare, 6.000 de dolari. Trebuia să faci un inventar cu lucrurile pe care voiai să le iei cu tine și cu inventarul să mergi la București, la vamă, pe Rahovei. Era deschis de trei ori pe săptămână, între orele 12 și 14. Numai câte 20 de persoane se primeau de fiecare dată. Când am ajuns la București, era șase dimineața, am mers pe Rahovei, era deja coadă, 12 persoane, noi eram pe locul 13, deci eram printre primii 20. După zece minute de stat afară, în februarie, ni s-a făcut groaznic de frig. Măi, aici trebuie făcut ceva. Îi spun tatei: „De-acum nu mă mai cunoști, am o strategie”. Am plecat, m-am întors, am deschis repede ușa de la

⁸ Rabinul (ebraică).

⁹ Numele unor rugăciuni.

¹⁰ Este strict interzis evreilor religioși să poarte bani la ei în ziua de Șabat. Tâlcul bancului rămâne totuși clar și valabil.

vamă, am intrat înăuntru, dau de portar. „Ce-i cu oamenii ăștia aici?” „Știți, ăștia așteaptă să primească...” „Și de ce stau aici?” „Că numai la ora 12 îi primim.” „Cine a dat ordinul ăsta?” „Tovarășul Ionescu.” „Cheamă-l aici!” „Știți, eu nu pot să...” „Atunci du-mă pe mine la el.” Intru. Erau două persoane. „Care din voi este tovarășul Ionescu?” „Să trăiți, eu sunt.” „Ce-i cu oamenii ăștia? Nu știi că sunt turiști pe-aici? Vrei cumva să vadă că sunt cozi la noi? Să te ocupi imediat de asta! Imediat! Nu vreau ca turiștii străini să vadă că la noi sunt cozi!” „Da, să trăiți!” N-a avut curajul să întrebe cine sunt și ce sunt. Omul cu bani în buzunar altfel vorbește. A rămas și tata perplex, cum, dintr-o dată, totul s-a aranjat și am intrat la căldură. ăsta nu-i sfârșitul poveștii.

Am ajuns aici, în Israel. Asta era încă înainte de povestea de la București. Eram de foarte puțin timp aici, aveam de făcut urgent o lucrare în Thailanda, la Bangkok. Pe vremea aceea, încă nu se zbura direct. Plecam de aici la Copenhaga și de la Copenhaga cu *Scandinavian Airlines* la Bangkok, cu escală la Delhi. M-am dus la bancă să scot un avans, 2.000 de dolari. Capul meu încă era în România: 2.000 de dolari, cu 60 de lei dolarul, sunt 120.000 de lei. Vai de mine, asta-i o sumă! Când mi-au dat de la bancă banii, așa-mi tremurau mâinile! Am plecat cu *Scandinavian* cu business class... Am ajuns la Copenhaga seara, *Scandinavian* mi-a dat o cameră de hotel, că aveam a doua zi zborul, la Royal Hotel, 5 stele. Când am văzut, nici n-am știut ce să fac mai repede, ce baie, ce televizor, ce... Ce mai, 5 stele la Copenhaga! Să mă culc? Nu. Hai să văd mai întâi orașul.

Am văzut un magazin cu sandvișuri. Nu-mi era foame, că în avion mâncasem, dar mă uit la prețuri: 18 coroane. Adică 2 dolari, 2 dolari cu 60 de lei sunt 120 de lei. În România costă un sandviș 2 lei și aici 120! Nu cumpăr! Și așa mai departe... Deci, a fost un șoc! Un șoc imens. În avion, la bussines class, mă întrebă dacă vreau hârtie să scriu. „Da, dar cum se expediază?” „Ne ocupăm noi.” M-am gândit: „Nici nu mă costă timbrele!” (*Rădem*) Am scris părinților la Timișoara: „Țineți minte bancul cu cei 2.000 de lei? Acum eu sunt omul cu 2.000 în buzunar. Dar am ajuns la o concluzie: nu-i de ajuns să ai 2.000 în buzunar. Trebuie să fii și obișnuit cu ei!”

Epilog

V-a fost dor de Timișoara?

Deloc. A trebuit să mă duc de două ori acum recent, dar...

Amintirile neplăcute domină?

Da. Da. De câte ori mă înscriam pentru plecare, eram retrogradat. Și după aceea, iar urcam sus, și pe urmă iar jos... Trebuie să ai un psihic extrem de sănătos pentru a răzbi. Am avut un țel în viață. Noaptea visam la asta. Am zis: cum ajung, sărut pământul! Dar am uitat. Am venit cu un avion românesc. Am văzut Haifa, din avion se vede universitatea din Haifa. Și, când am ajuns

aici, am văzut hamali evrei, polițiști evrei... Mult timp mă gândeam: „Uite, ăsta-i un evreu!” Până m-am obișnuit.

Ai făcut armata când ai sosit?

Da. Am sosit la 44 de ani. Armata am început-o la 46 ani.

Și totuși te-au luat?

Eu puteam să zic da sau nu. Am zis da.

Și cât timp ai făcut?

Trei luni. Ofițerul meu avea 21 de ani și îmi spunea „bunicule”. După aceea, în fiecare an, *miluim*¹¹; până la vârsta de 54.

Care erau sarcinile tale în armată?

Eu am fost pus la aviație, am luat și o decorație. Am fost responsabil la câini. Jur împrejurul aeroportului e un gard păzit de câini. Eu le dădeam mâncare și, de fiecare dată, trebuia să port altă uniformă care avea un anumit miros cunoscut de câini. Dacă venea altcineva, câinii săreau la el. Când a fost războiul din Liban, în 1991, de acolo porneau avioanele Phantom. La sfârșitul războiului am primit o decorație.

Cum te-ai realizat în Israel? Ce ați realizat amândoi, tu cu Ruti?

În Israel am ajuns la ulpan. Am rămas două luni. Între timp, am primit o listă întreagă de posturi. Unul era la primăria din Ierusalim, la secția de ape, altul era la Technionul¹² din Haifa. În sfârșit, am ajuns la Tahal, un institut de proiectare pentru tot ce are legătură cu apa: irigații, centrale hidroelectrice, de alimentare cu apă, în Israel și în toată lumea.

Ruti a fost șefă de secție la spitalul din Bat Yam, care era cel mai mare spital de psihiatrie din țară. A avut la început probleme, deoarece limba este unealta principală pentru un psihiatru. I-a fost greu, dar a reușit să învețe ebraica foarte bine. Copiii: Adi are master în fizică, dar lucrează în calculatoare și acum și în telefonie. Iar fiica mea are master în biologie și lucrează la secția de fecundare artificială *in vitro*.

Începuturile au fost tare modeste, că am venit cu nimic. Am avut o bancnotă de o sută de dolari, ascunsă. Cu asta am început. Și acum – patru case! De la zero am pornit. Am muncit tare, și eu și soția. Și uite, muncim până astăzi, la vârsta noastră.

Interviu realizat de **Getta Neumann**, Shoham, Israel, noiembrie 2012. Publicat în volumul

¹¹ *Șerut miluim* (ebraică): serviciul militar al rezerviștilor, îndeplinit în fiecare an, pentru o perioadă variabilă.

¹² Institutul Politehnic din Haifa

"Destine evreiești în Timișoara. Portretul comunității din perioada interbelică până azi". Editura Hasefer 2014